

האם יש פירוש רש"י לתענית?

מהר"ץ חיות (אמרי בינה סימן ה)

לקושיתם, ומזה מוכח דלא היה פרש"י על מס' זו נוכח עיניהם... **ה משונה** פרש"י למסכתא זו, במה שדרכו להעתיק עוד הפעם את כל לשון הקרא אשר הובא בגמרא, ואחר כך מפרש הענין, לא כן בפירושו לשאר מסכ' שבתלמוד, אינו מצויין רק תחלת הקרא, כיון שכבר נעתק הקרא בתלמוד, ידוע כי הכפלת הדברים בלי טעם היא אך למותר... **ו ידענו** מדרך פירושו של רש"י הן במקרא קודש והן בתלמוד, כי דבריו נאמרו בדקדוק גדול בלי חסרון ויתרון, וכל דבריו המה סולת נקיה, וכן מביא כל מאמר אשר שמע בשם אומרו, ובפרט מכנה המדרשים בשמם, ובפי' למס' זו לא הלך עדיין רק לפעמים מצינו הענין נספח בלי סדר נכון, ולדוגמא אציג איזהו מהן... **ז**

גירסות שונות אשר רבו כמו רבו בכל דף, ושבוש גירסאות שאומר רש"י הרבה פעמים זו גמגום, לא נמצאו בשאר מקומות כמו במס' זו, וכן חסרון הסדר דמפרש בכל עת מאמר מאוחר קודם למאמר מוקדם... **ח בעלי** התוס' במסכת הזאת הביאו בשם רש"י הרבה ענינים ולא נמצאו אצלנו... **ט נשאר** לנו להציג ראיות המתנגדות אשר יתנו עדיהן כי הפירוש אשר נמצא אצלנו הוא מרש"י...

לכך אני מחליט כי באמת היה נמצא פירוש קצר על מסכת תענית מרש"י עצמו, או עכ"פ איזהו קונטרסים פרטים ממנו, אולם לא על כל סדר המסכת, רק על מאמרים יחידים, וזאת היה מפורסם וידוע אצל הקדמו', ואולם תלמיד אחד עשה פירוש הארוך אשר לפנינו, אשר נספח אצלנו היום, ואותו התלמיד השתמש כבר בפירושו ובקונטרסיו של רבינו רש"י, ושינה בהם וגרע והוסיף כחפצו, וזה הענין אשר מצינו בפירוש, אשר אנו מדברים ממנו, הרבה פעמים לשון אמר לי רבי או מפי מורי שוב אמר לי רבי... והיינו התלמיד ראה פירוש רש"י הקצר והשתמש בו הרבה, וגם שמע בעי"פ, ולפני הקדמונים היה רק פירוש הקצר, ושמה נמצאו דברי רש"י אשר מובאים בהתוספות משמו ולא נמצאו אצלנו, כי התלמיד הניח הרבה וסידר כרצונו, ולא היה פי' זה מפורסם בזמן קדמון כי לא היה נספח לש"ס, ובזמן האחרון נתחבר לש"ס מיוחס לרש"י, ועי"ז נתישבו כל הקושיות, וזה השערה קרובה ואמתית לדעתי:

ראיתי להרבה חכמי ישראל אשר נסתפקו, אם פירש"י אשר נמצא אצלנו על מסכת תענית, בא לנו באמת מן אבי התעודה הפרשן המפורסם רש"י ז"ל, או פירוש זה רק מיוחס אליו לבד, כמו פרש"י, נדרים, נזיר, דברי הימים, שידענו בבירור שאינם מרש"י, כמו שנודע לכל, ומבואר בספרי גדולי ישראל, וכאשר למדתי מסכת תענית בעיון רב, וחקרתי בעין בקורת על כל דבריו פה, מצאתי ראיות נכונות וברורות אשר יתנו עדיהן ויצדקו, כי אין אפשרות כלל שיהיה פירוש זה מן רבינו הגדול רש"י, וכבר בהערות שלי הנספ' לש"ס החדש בבית הדפוס המפואר שמיד עט בוש בעי"מ ווינן, נדפסו איזה הערות בזה, אולם שמה באתי בקצרה ואמרת לי לבא כאן בארוכה לברר הדבר בראיות ישרות להחזיק הדבר כי פרש"י לתענית אינו מרש"י: **א מן** הסתירות אשר מפרש"י תענית לפירושי רש"י לשאר מסכתות, למדין אנו כי לא יצאו ממקור אחד, ואב אחד לא הולידם ואציג הסתירות על סדר הגמרא... **ב נוסף** על הסתירות מצאתי שינויים וחילופים בין פירושו כאן לפירושו על שאר מסכתות, ואבא גם כן על הסדר... **ג עוד** ראיתי כי משונים המה חידושי התוס' על מסכתא זאת מפירושי התוס' על שארי מסכתות, כי בכל מקום ראינו דברי התוס' המה רק פלפולים רחבים ועמוקים, מכל סוגיות הש"ס הנוגעים לסוגיא זו אשר עומדים שמה, ונושאים ונותנים בארוכה ולפעמים מועטים מבארים הפשט, ולא כן במסכתא זו, רוב חידושי התוס' לא באו רק לפרש פי' הגמרא, והקורא ומדקדק היטב, ימצא כמעט בכל דבור התוס', לשון פירוש או לשון כלומר לפרש הכוונה בש"ס ומזה ראייה ברורה כי לא היה נוכח עיני התוס' שום פירוש על מסכתא זו, והוצרכו בעלי התוס' למלאות המחסור בפינה זו, עי"י שעשו הם פירושי התוס' במסכתא זו דומים ממש לפרש"י כאן, והתוס' לא התעוררו על פרש"י מאומה, כמו שמצינו דרכם בכל הש"ס שמביאים בתח' פירוש הקונטרס ואחר כך מפלפלים בדבריו פעמים להצדיקם ופעמים לדחותם, ולדוגמא אציג לך איזהו מקומות אשר דומים ממש פי' התוספות לפרש"י ואניח השאר לכל הקורא בעין פקוחה, אשר ימצא כן כמעט בכל דף ודף... **ד עוד** ראיתי כאן דפירושי תוס' משונים מפרש"י, וגם כן לא התעוררו דרש"י לא פי' כן, ועוד דלפעמים הקשו קושי שונות ולפרש"י אין התחלה

החיד"א (שם הגדולים ש, לה)

אחר זמן ראיתי דמתוך דברי רבינו ישעיה והריטב"א ורבינו בצלאל בחידושיהם למסכת תענית נראה בהדיא דפי' רש"י שלפנינו במסכת תענית הוא פירש"י ודאי אלא שמרוב העתקות נפלו כמה ט"ס.

אור החיים (אות ש 1195 - חיים מיכל)

ועשה שלשה מהדורות בתלמוד והמהדורא שלישית היא זו שבידינו ודקדק מאוד בלשונו שרמז כמה חדושים בשינוי אות... ויש מקומות שפירושו אשר אתנו הם ממהדורות קודמות וכנר' בס' רצוף אהבה ריש תענית שעל כל הקושיות שנתקשו לו על פירש"י כאשר הוא לפנינו מצא מנוח במהדורא אחרת מפירש"י על תענית הנמצאת אתו...

ורבו מאוד ההוספות והגליונות במסכתא אחת יותר מבאחרת כמו במס' תענית אשר רבו לרוב עד שגזר עליה גאון יעקב יעב"ץ בס' לחם שמים... שפי' מס' תענית אינו לרש"י, ולדעתי דבריו אלו אם כוונתו ככתבן... לא יתכנו, כי הלא דברים הללו מובאים בדברי רבי ישעיה מטרנאני... ותוס' והריטב"א ונקרא שמו עליהם והרי אלו הגדולים היו קרוב לזמנו ובקיאים במילי דידי' טפי מין...

פירוש מסכת נדרים... נראה דהמפרש מס' נדרים אינו רש"י ז"ל... פירוש מס' נזיר אינו מרש"י ז"ל... פירוש בבא בתרא לא השלים ומדף כ"ט ואילך אינו לו אלא לנכדו הרשב"ם... פירוש מס' מכות מן דף י"ט ע"ב עד סוף... לא פירש... פי' מסכת מעילה אינו משל רש"י אלא מאחד מאיזה תלמידיו... ודע דפירש"י הנדפס אצל הר"ף אינו מרש"י עצמו אלא נסדר על ידי אחר ולא נודע מי... קראוהו המדפיסים להשביח מקחם פירש"י...